

ÜSLUPLAŞMA YOLUNDA KOPYANIN KULLANIMI- EGON SCHIELE VE VAN GOGH

Yrd.Doç.Dr.Emine HALIÇINARLI*–Arş.Gör.Arzu UYSAL*

ÖZET

Sanatsal süreçte önemli örneklerle karşılaşarak kurulan ilişkiyle sanatçının kişiliğinin gelişeceği düşünülmektedir. Kopya eden her sanatçının öğrenme yoluyla edindiği şemalarla resmini oluşturduğu bilinmektedir. Bu makalede; sanatçı kişiliğın kopya yöntemiyle, etkilenme-etkileme sonucunda doğal bir akış içinde, bir tavır olarak ortaya çıkması ve biçim dilindeki zenginliğin beslenmesi tartışılmaktadır.

Espri kopyanın, seçilen kaynağa gönderme yapması dışında kopya ve taklitte ilgisi bulunmamakta, yapıttan derlenen öğeler kendi üslup diline aktarılmaktadır. Örnek alınan sanatçının ustalığına olan inanç içinde; bir yoldan diğerine ve aynı temanın sınırsız sayıda yollarla işlenebileceğini ortaya koyan bir yöntemdir. İnceleme konusu Van Gogh ve Egon Schiele ile örneklendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Espri kopya, kopya, taklit, Van Gogh, Egon Schiele.*

ABSTRACT

It has been considered that the artist's personality will be improved with the relation being confronted with special patterns in art process. It has been known that every artist who has used reproduce method constituting his painting with schemes. In this article, coming to light of artist personality and its developing with reproduce method as a manner in a natural mutually interaction have been discussed.

There is no relation with reproduce and imitation of witty reproduce except for making a reference to being chosen source and, it has been transferred components gathering from the work of art to the artist's self language of style. The method is the method which appears that the same topic can study unlimited number from one way to the other in believes that taking artist as a model is a real master. Researching topic has been tried to give an example of Van Gogh and Egon Schiele.

Key Words: *Witty reproduction, reproduction, imitation, Van Gogh, Egon Schiele.*

Özel bir donanım gerektiren bilgi ve teknik beceri kazanma yolunda kopya; sanatçısı tarafından kurulmuş düzen içinde tasarım elemanları ve bunların kullanım biçimlerinin dikkate alındığı araştırmalar olarak öğretim yöntemlerinden biri durumundadır. Kopya(modelin tam anlamıyla kopyası), içinde yaratıcılığı barındırmayan, fakat bir egzersiz gibi sonraki çalışmalara yararı olacak şekilde kullanılan, yapıt, anlayış ya da üslubu yeniden üretme yöntemidir. Taklit ise; yapıt, anlayış ya da üslubun belirgin bir biçimde etkisi altında kalarak sanatçı kimliğın ortaya çıkmadığı bir etkilenmedir. Ancak burada söz konusu olan, espri kopya yöntemiyle teknik öğrenmenin ötesine geçilmesi durumudur. Günümüz sanat eğitiminde böyle bir yöntem güncel midir ya da yararlı mıdır? soruları şüphesiz tartışılabilir. Ancak bu yöntem, yeniden yorumlama(espri kopya) işinde geçmişten alınan gücün yaratıcılıkla birleşmesi ile yenilik taşıyan bir üretimin yollarından biri olarak görülebilmelidir.

* D.E.Ü. Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
D.E.Ü. Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

Bu anlamda sanatsal süreçte kopya kullanımını örneklemek açısından Egon Schiele ve Van Gogh ele alınacaktır.

Önemli örneklerle karşı karşıya gelmek ve onlarla ilişki kurmakla sanatçının kişiliğinin güçleneceği düşünülmektedir. Degas'ın da dediği gibi “kendi kendine meydana gelinmez” (Coignard 1995: 30). “La Jiaconda” kopyasıyla hayatı tamamen değişen Duchamp acaba bu örnekle karşılaşsaydı da, sanat tarihinde aynı yeri alacak mıydı? Ya da Picasso'nun kübist dönemi sırasında ustalara bakıp resimlerini prizmalara ayırıp resmetmeye başlamasaydı kübist dönemi oluşacak mıydı? Manet Velasques'siz, Van Gogh Millet'siz, Delacroix Rubens ve Veronese'siz, İngres antik çağ olmadan varlıklarını hissettirebilecekler miydi? Coignard geçmiş sanatsal deneyimlerin daha sonra kullanımı ile ilgili olarak şöyle der:

Bu reformlar ne kadar karmaşık ve ironik olsalarda çağdaş sanat bundan söz etmekten geri kalmıyor. Bugün içinde bulunduğumuz imaj kalabalığı sanatla ilgili görüşümüzü değiştirse de, geçmiş sanatsal deneyimlerin toplamının, büyük sanatçıların bize devrettiği dünya görüşünün, bu mirası kullanım şekli ne olursa olsun bize her türlü yaratıcılık için verimli bir toprak bıraktığı da gerçektir (Coignard 1995: 30).

Geçmişten gelen mirasın bir sonraki kuşaklara model oluşturduğu sanat tarihinde süreklilik teşkil eden bir konudur. Kopya, taklit ve espri kopyasının işlev ve nitelik farklarını konu aldığı bir yazısında Kemal İskender (1994), sanat tarihinin; birbirinden türeyen ya da çok sayıda benzer yanları bulunan yapıt, üslup, dönem gibilerinden oluştuğunu, kaynağını doğadan ve sanatın kendisinden aldığını söyler. E. H. Gombrich'in “Sanat ve Yanılsama” adlı kitabından hareketle, sanatın doğa kaynaklı olduğu kadar, kendi öncesinde gerçekleştirilmiş görme biçimi, ön şema ve modelleri doğrultusunda ilerlediği görüşünde olduğunu ifade eder. Aynı zamanda, Batı sanatı tarihinin, usta-çırak, atölye, akademik kurumların sanatçı yetiştirme işlerinde yaratıcılığın olduğu kadar taklit, öykünme, uyarılma, etkilenme üzerine kurulan bir geleneğin de öyküsü olduğunu vurgular.

Resim 1-2

E. H. Gombrich'e(1992) göre, sanattaki el becerisi, konuşma sırasındaki gırtlığın becerisi gibi ayrıntıların kavranmasını temel alan gelişmeler kendiliğinden değil öğrenme yoluyla edinilmektedir. O, bu türden devinimsel alışkanlıkların etkisinin, özellikle sanatçının bir başka gelenek çevresine ait bir eseri kopya ettiğinde ortaya çıkan üslup karşıtlığında açık biçimde görülebildiğini belirtir. Bu nedenlerle kopya eden her sanatçının öğrenme yoluyla edindiği ve kullanabildiği şemalarla resmini oluşturacağı görüşündedir. Bu bağlamda Van Gogh'un, Millet'nin bir litoğrafisinden yaptığı kopyada kendi devinimsel alışkanlık ve

özelliklerinin hep belirgin kaldığını söyler. Gogh, Millet'nin aynı sözcüklerini birbirinden farklı vurgularla yinelemektedir.

...Van Gogh'un vurgusunun epey kolay yansınabildiği bilinmektedir. Ancak bu bağlamda yansınabilenler, sanatçının üslubunun yalnızca makro yapısını oluşturan dalgalı çizgiler vb. gibi özellikleridir. Uzmanlar ise bir sanatçının yansınması olanaksız, kişisel tonunu biçimlerden ve devinim izlerinden oluşma mikro yapıda arayacaklardır (Gombrich 1992: 350).

İnceleme konusunda, kişisel üslup sorununu irdelemekten çok, sanatçı kişiliğinin oluşma sürecinde kopya yoluyla, “etkilenme” ve “etkileme” sonucunda, kişisel üslubunun hem oluşmasının, hem de bir tavır olarak ortaya çıkmasının ve bunların birbiri içine girmiş doğal bir akışın sonucu olduğu vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle etkilenmelerin etkisinin kişisel üslubun biçim dilindeki zenginliği beslemesidir. Yukarıda sözü edilen yazısında Kemal İskender kopya, taklit ve espri kopya arasındaki farkı şöyle açıklar:

...bir yapıt ya da eğilimin model ya da örnek olarak farklı bir üslup içinde irdelenmesi başka bir şey, o yapıt ya da eğilimin, yeni ya da en azından farklı bir üslupsal yaklaşım geliştirmeksizin aktarılması ya da taklit edilmesi başka bir şeydir. ..esinlenme, etkilenme, uyarılma ile kopya, taklit ve aktarma arasında üslupsal katkının varlığı ile yokluğuna dayanan kesin ve belli bir fark vardır... (İskender 1994:52-53).

Böyle bir bakış açısı içerisinde, model almada ve etkilenmede (espri kopya) üslupsal katkının var olduğu, ancak taklit ve kopyada bireysel üslubun bulunmadığını söyleyebiliriz. Bireysel üslubun olmadığı bir etkilenme ile taklit arasında bir başka tür olan “espri kopyası” ya da “...’nın ardından” (Van Gogh’ta olduğu gibi, “Millet’den sonra şeklinde adlandırılmış olan resimler espri kopyadır) denen tür, İskender’e göre, “bu anlamdaki çalışmalardan türeyen ve örnek olarak alınan yapıtın bir başka üslupsal yaklaşımla oluşturulmuş serbest bir yorumudur” (İskender 1994: 53). Espri kopyanın örnek alınan kaynağa görsel bir gönderme yapması, yani kaynağını açıklaması dışında, kopya ile bir ilgisi bulunmamaktadır. İskender, kopya ile espri kopyanın farklı olduğundan bahsettikten sonra, espri kopyanın amacını şöyle belirtir; “...geçmiş örnekleri saygıyla anmak ya da bunları yeni bir çağa ve anlayışa uyarlamak, sanatsal biçimin değişmeyen evrenselliğini vurgulamak, sanatsal geçmişle alay etmektir” (İskender 1994: 53). Yapıttan derlenen öğelerin kendi üslup diline mal edilmesidir söz konusu olan.

Resim 3-4

Van Gogh’un, Daumier, Millet, Delacroix ya da Rembrant’ın eserlerinden yaptığı kopyalar, onların birebir kopyaları olmayıp kendi üslubunda espri kopyalarıdır. Sanatı için açılım ya da o anki durumuyla uygun izler taşımakta ve bunu da kendi üslubuyla birleştirerek

kendine mal edebilmektedir. Temel dayanak şudur: Kopya edilen yapıt kendi yapıtlarıyla aynı çizgidedir. Van Gogh'un Millet'den yaptığı kopya gibi Picasso'nun "Siesta'sı aynı anlamda ele alınabilecektir.

Resim 5-6

Gombrich'e yeniden başvurulduğunda, Van Gogh'un neden Delacroix resimlerinden kopya yaptığı şöyle açıklanır: 18. yüzyıl'da yaşamış Jonathan Richardson'ın betimlenecek konu ya da karakterin; yüce, korkunç ya da vahşi içeriğine göre geniş ve vurgulu çizgilerle çalışılması gerektiği konusundaki düşüncesine bağlantılı olarak biçim ya da rengin patlama gibi bir etkiyle ifade dolu gücünün rahatlıkla okunabildiği fırçalarıyla Delacroix ve Van Gogh'un dışavurumculuğun yolunu açmış olduklarını anımsamak gerekmektedir" (Gombrich 1992: 357-358). Van Gogh açısından baktığımızda Daumier seçimini de benzer bağlamda değerlendirebiliriz. Onun ruh dünyasının resimlerine olası etkisinin ne olduğunu uzak tutarak, kopya seçimleri ile kişisel üslubunun ilgisini kurarken, burada Van Gogh'un geleneğin dışına çıkarken izlediği yol (kopya yönteminden yaralanma anlamında) ortaya konmak istenmektedir.

Özgün bir yapıt üretmedikleri halde yazılı ya da görsel kaynakları birebir üretenler, yapıtları yeniden yorumlayanlar, geçmişten alınan gücü yaratıcılıkları ile birleştirip ileriye götürürken ilerleyen bir devamlılık ama yenilik taşıyan bir üretim ortaya koymuşlardır. Bu iki durum; yeniden paylaşma ya da yorumlama yoluyla yeni sanat yapıtlarının yaratılmasında işlev üstlenmektedir. Dali'nin Millet'den, Picasso'nun Velasquez'den yaptığı esri kopyalar gibi.

Van Gogh ustaları kopya ederek onların ustalığına olan inancını koruyarak ve kendi gizil gücünü arka planda tutan bir yol izlemiştir. Ona çalışma gücü veren de kopyalar olmuştur. Şöyle ki; yolunu bulmak için ustalardan yaptığı kopyalar yeterince yol gösterici olmuştur. Konu ve kompozisyon seçimlerinde bağlı kalmakla birlikte, özgün bir yorumdular. Üslubunu oluşturmada etkindirler. Kopyalamada ilkeler; bir yoldan diğerine uygulanan farklılık prensibidir. Aynı temanın sınırsız sayıda yollarla işlenebiliyor olduğunu ortaya koymaktadır. Van Gogh bu yolla özgün ifadenin temelini kendine dayandırabilmiştir. Ustalara ait yapıtlar sanatına katkıda bulunmaktadır. Van Gogh onları kendisine yakın bulduğu ölçüde kullanmakta ancak kendisinin kılmamaktadır.

Resim 7-8

Van Gogh'un kendisine model olarak seçtiği sanatçılardan Millet, döneminin olaylarından kopuk değildir. Köylü çevreden gelen ve köylülerin çalışmasını kapitalist düzenin yeni bir kölelik biçimi ve korkunç bir olay olarak yansıtan Millet, bunu dışardan biri olarak değil, yaşayan bir köylü gibi sahneler. Fischer, Van Gogh'un resimlerindeki Millet etkisini şöyle dile getirir; "Aynı eğik başlar, ama bu kez daha ürkütücü, daha büyük bir umutsuzluk içinde Van Gogh'un resimlerinde ortaya çıkıyor. Van Gogh, Millet'ye öykünerek resme başlamış, yaratıcılığın yalnızlığı içinde ondan çok ötelere gitmiştir" (Fischer 1995: 132-133).

Van Gogh yaptığı resimlerdeki amacı şöyle belirtir: "onun eriştiği yere varabilmek için -bu konuda konuşmamalı- çalışmalı, elinden geldiğince uğraşmalı" (Fischer 1995: 134). Bu inanç onun bu anlamda çok incelemeler yapmasına ve kendini var etme anlamında bu yolda çaba harcamış Millet gibi iyi modeller seçmesine ve onlardan kopya ve kopya yorumlarla kendi çizgisini belirleme yolunda büyük adımlar atmasına yol açmıştır.

Resim 9-10

Egon Schiele'nin resimlerinde ise Segantini, Van Gogh ve Klimt gibi sanatçıların resimlerinden etkiler görürüz. Van Gogh'la yaşamında bir paralellik kuran sanatçı, onun yaptığı gibi kendi odasının resmini yapmıştır. Schiele, nesnelere ve enteryörlerin hem bir sanatçının yaşama yaklaşımının bir ifadesi, hem de dünyayla olan yakınlığını yansıtabildiğine inandıran Van Gogh'a ait radikal öznel cansız nesne görünümünü benimsemiştir. Schiele'nin kopya yaptığı "Arles'teki Yatakodası" resmi Van Gogh'un ilk konularından biridir. Az mobilyalı yatak odası, küçük bir masa ve iki hasır sandalyeden oluşmaktaydı. Parlak etkiyi tamamlayıcı renklerin kullanımıyla elde edilen nesnelere yaratmıştı. Tek kaynaktan gelen ışığın varlığı burada bir pencereye bırakılmış görünse de ışık oradan gelmemektedir. Işık, koyu-açık kontrastlıkları ile değil, renk alanlarının göze çarpan sınırlarıyla oluşturulan konturlar aracılığıyla elde edilmektedir. Resmin tümünde en çok dikkati çeken, geleneksel perspektif kurallarından ayrılan sıra dışı perspektifin kullanımınıdır. Çizgilerin derinliğini arttıran etki dikkatlice seyreden kişinin resmin derinliklerine kadar bakmasını sağlamaktadır. Abartılı renkler ve biçimi bozuk boşluğuyla Van Gogh'un resmi sanatçının yalnızlığındaki şiddetin görsel ifadesini verir. Egon Schiele'nin yaptığı oda resmi ile Van Gogh'un enteryörleri arasındaki benzerlikler açıkça görülmektedir. Ama farklılıklar önemlidir. Mobilyaların sayısı farklıdır. Schiele'nin yatak odası Secession stilini tam yansıtan sade ama zarif mobilyalar içermektedir. Bundan başka Schiele'nin resmi aynı derinlik hissinden yoksundur. Odanın köşeleri belirsiz ve zemin geniş, tek yüzeye yayılan renkle

boyanmıştır. Gözlemcilerin görüşü belirsizdir; girişi olmayan odaya tepeden bakılmaktadır (Artinger 1999: 50-51).

Resim 11-12

Schiele'nin "Danae" resmi Klimt'ten yapılmış bir espri kopyadır. Klasik mitolojide geçtiği üzere; Danae, onun kız kardeşinin ölümüne sebep olacağı bir kehanetten dolayı babası tarafından bir odanın içine hapsedilmiştir. Schiele'nin Danae'sı Klimt'in resmindeki erotizmden yoksundur, yalnız ve bir koza içinde görüntülenmiştir; Klimt'in Danae'sı ise uyuduğu halde fiziksel cazibesini sergilemektedir (Artinger 1999: 25).

Resim 13-14

Schiele'nin, Klimt'den yaptığı diğer bir espri kopya olan "Judith II" resmini yorumlayacak olursak; Klimt resimde, kadın figürünü kuşatan giysi ve mekan parçalarında motif çeşitliliği ile örülmüş dokusal zenginliği, figürün pürüzsüz çıplak teni (açık-koyu zıtlığı içinde), göğüs altında beyaz giysi ve aşağı inen kavisli beyaz şeritlerle ellerin gerilimine odaklanılmasını sağlayacak bir düzen kurmuştur. Şeritlerin yukarı uzana ucu; saçların iki dikey sınır dışına çıkarak iç bükey yay çizen koyu parçası üzerinde aynı doğrultuda ince bir yay olarak yinelenmektedir. Omuzdan düşen askı, ellere yönelmeyi sağlayan koyu diyagonal parça saçlarla bağlantı kurarken aynı zamanda hareketliliği de arttıran (bedenin hareketini de kavrayarak) bir rol üstlenmektedir. Schiele ise; dar, uzun dikdörtgenin içinde yukarı doğru çekilme etkisini, üst kenardan yukarıdaki boşluğa taşan saçlarla sağlamaktadır. Kumaş bu etkiyi daha da arttırarak, tek parça halinde bedenin alt kısmını sarıp resmin üst bölümüne uzanmaktadır. Hareket, göğüs ve ellerin çeneyle kurduğu temasla portrede sonlanmakta, bu yolla figür aşağıdan yukarıya doğru çekilmektedir. Kumaştaki çizgi ve koyu dikdörtgenler bu yönelişte temel araç olarak kullanılmıştır. Bu çizgiler açık-koyu zıtlığı içinde bir yandan saçlara uzanırken, bir yandan da Klimt'in ellerde yaratmış olduğu gerilimin kullanılmasına çözüm yaratmaktadır. Klimt'in figür-mekan kurgusundan farklı olarak Schiele; bu resmini, derinliksiz yapıyı, açık-koyu zıtlığını daha da sadeleştiren üslubu ve kendine has kurgu ve çizgi dili ile çıplak ten-giysi-fon ilişkisi içinde gerçekleştirmiştir.

1914 yılı Die Action dergisinde yayımlanan bildirgede Schiele sanatçının üstlenmesi gereken role bir çağrı yapmıştır:

'Yeni sanatçı ne pahasına olursa olsun kendisi olmalı, yaratan olmalı, geçmiş ve geleneklere bakmadan sanatını kendi kuralları üzerine kurmalıdır. Ancak böyle yeni sanatçı olunur.' İnsanın 'kendisi' olmasının, yaratıcı çabasını 'kendisi' içinden gelenlerle 'kendisi' için oluşturmasının önemini vurgulayan 19 yaşındaki bu gencecik sanatçı, bireysel ve sanatsal gelişiminin ... temel taşı olan başlıca konuyu, kavramı belirlemiş oluyordu (Steiner 1997: 28-29).

Schiele her ne kadar yukarıdaki sözleri söylemiş de olsa kendi olma yolunda bu yönteme başvurarak tavrını geliştirmiştir. Schiele'nin bu değerlendirmesiyle birlikte sanatsal sürecin bir parçası durumunda ele alınan bu konu her zaman sanatın yaşam sürecini kapsamaması gibi gündemde kalmıştır. Sorun reddedilmesi ya da benimsenmesi değil, etkin öğrenmede uygun bir yöntem, Cueco'nun(1999: 31) da dediği gibi "sanatçı için eserin kurgusunda kendisini ilgilendiren öğeleri ayırt etmesini sağlayan" bir oluşum biçimidir. Bu noktadan devam edildiğinde kopya yönteminin kullanılmasına yönelik çeşitli görüşler şöyle sıralanabilir; Yves Michaut'a göre, "...eserlerin daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyan bir egzersiz olmalıdır". François Lasgi ise; "...kelimenin tam anlamıyla kopyayı önermiyorum" derken, Ulusal Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Öğretmenleri Carron ve Fause, "...Yaratıcılığın önemli dönemleri geçmişe dayanmak eğilimi gösterir. Picasso şöyle söylüyordu: 'Kuvvetli bir akademizmin yokluğundan sanat ölüyor'. Kopya, eserlerin içeriğindeki geleceklerin kurtulmasını sağlayacak bir bakışın, bizden önce gelenlerin üstüne yapılan bir işin bir parçasıdır" görüşündedirler (Coignard 1995: 31). Ancak kopya ya da esri kopya çok şey öğretmekle birlikte Coignard'ın deyişiyle "...bu harika eserler kitabını zamanında kapatmasını bilmek gerekir. Çünkü "ustalarla" haşır neşir olmak tehlikesiz değildir" (Coignard 1995: 33). Bir başka deyişle, kimliğini oluşturma sürecinde ustalara başvuran sanatçı bu limandan eli boş da dönebilir.

KAYNAKÇA

- Artinger, Kai. 1999 Egon Schiele. Almandan İngilizceye çeviren: Christine Shuttleworth. Hong Kong: Könnemann VerlagsgesellschaftmbH. Sing Cheong Printing Co., Ltd.
- Coignard, Jerome. 1995 "Ustaların Ardından Yaratmak" Türkiye'de Sanat Dergisi, 17: 30-33
İstanbul: Payel Yayınevi
- Fischer, Ernst. 1995 Sanatın Gerekliliği. İstanbul: Payel Yayınevi
- Gombrich, E.H. 1992 Sanat ve Yanılsama. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları
- İskender, Kemal. 1994 "Türk Resminde Kopya/cılık ve Taklit/cilik Tartışmaları Üzerine I"
Türkiye'de Sanat Dergisi, 16: 50-57
- İskender, Kemal. 1995 "Türk Resminde Kopya'cılık ve Taklid'cilik Tartışmaları Üzerine II"
Türkiye'de Sanat Dergisi, 17: 24-29
- İneç, Saadet. 2002 İlköğretim Resim-İş dersinde Kopya Yöntemi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Steiner, Reinhard. 1993 Egon Schiele. Fransızca'ya Çeviren: Wolf Frunhtrunk. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH
- Walther, F. ve Metzger, R. 1997 Vincent Van Gogh. İngilizce'ye çeviren Michael Hulse. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH
- Yıldırım, Semra. 2000 Sanat ve İş Eğitiminde Kopyacılık Yönteminin Yeri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi